

Koželová, Adriána (2017). *Preklad kultúrnych referencií z antiky a kultúrna kompetencia prekladateľa* (258 s.). Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, ISBN 978-80-555-1826-8.

Erika Brodňanská

Problematika prekladu kultúrnych referencií je v translatológii otvorenou otázkou. Ich preklad často sprievádzajú komplikácie rozličného charakteru. Problémom pritom nie je len samotný preklad kultúrnych referencií, alúzií či iných intertextových odkazov, ale rozdiely medzi východiskovou a cieľovou kultúrou. Kultúrne prostredie autora a príjemcu môže byť natoľko odlišné, že napriek snahe prekladateľa o plnohodnotný transfer dochádza k nevyhnutným posunom a stratám.

Pojem kultúry s fokusom zameraným na antickú kultúru z translatologického hľadiska predstavuje najnovšie verejnosti prešovská translatologička A. Koželová, ktorá je autorkou radu parciálnych štúdií o teórii i praxi umeleckého a odborného prekladu, o recepcii prekladu a divergencii medzi originálom a prekladom. V monografii *Preklad kultúrnych referencií z antiky a kultúrna kompetencia prekladateľa* analyzuje prítomnosť kultúry v translatológii, pričom sa v jednotlivých kapitolách venuje vzťahu (a významu) kultúry vždy s inou konkrétnou translatologickou problematikou. Sústreďuje sa na pôsobenie antickej kultúry v jazyku v podobe pomenovaní reálií z antickej civilizácie, ako aj v podobe frazeologizmov odkazujúcich na antiku (predovšetkým z antickej mytológie), zhodnocuje systém kategorizácií kultúrnych referencií v preklade, verifikuje kritériá ich delenia, reviduje vybrané teoretické otázky venované danej problematike, upozorňuje na podstatu a význam kultúrnej kompetencie prekladateľa.

V prvej kapitole (s. 9–33) autorka definuje pojmy kultúra, antická kultúra, civilizácia a mytológia, čím presne vymedzuje oblasť, ktorej sa monografia dotýka. V druhej kapitole (s. 34–76)

sa už zaoberá vzťahom kultúry a prekladu a otvára hneď niekoľko problémov. Všíma si pozíciu kultúry v translatológii. Akcentuje náročnosť úlohy, ktorú preklad zohráva, keďže je neustálym procesom hľadania vyváženého vzťahu medzi kultúrou originálu a kultúrou prekladu. Obracia pozornosť na terminologickú rôznorodosť, pokiaľ ide o problematiku kultúrnych odkazov v textoch a upozorňuje na skutočnosť, že všetky kritériá, podľa ktorých sú reálie kategorizované a organizované, vychádzajú zo samotných reálií a z ich funkcie v texte, opomínajú však perspektívu autora. Za jeden z významných prínosov monografie preto možno pokladať autorkino odhalenie dvojakej podstaty kultúrnych referencií práve z perspektívy autora a tiež návrh ako ich deliť (s. 58n). A. Koželová poukazuje aj na problémy súvisiace s transferom kultúrnych referencií pri preklade, no zároveň, čo treba vyzdvihnúť, navrhuje spôsoby odstránenia chýb, ponúka konkrétne prekladateľské riešenia, prípadne návrhy na všeobecne využiteľné postupy pri transfere kultúrnych referencií z antiky.

Tretia kapitola (s. 77–134) je venovaná významu kultúry prekladu. Autorka skúma prekážky, ktoré sa podieľajú na výslednej kvalite translatu. Prekážky kategorizuje do troch skupín (objektívne, subjektívno-objektívne, subjektívne prekážky pri prekladaní) a každú z nich veľmi podrobne charakterizuje a dokumentuje na konkrétnych príkladoch. Akcentuje, že prekladateľ musí mať pri práci s odkazmi na antiku na zreteli okrem originálneho textu aj pôvodné pomenovania reálií v latinskom alebo v gréckom jazyku, aby pri transfere nedošlo k posunom. Pertraktuje otázky významu kritiky prekladu a subštandardu

v preklade, ktoré v súčasnosti v translatológii rezonujú a sú výsostne aktuálne.

Štvrtá kapitola (s. 135–198) rozoberá pomenovania reálií z antickej civilizácie a kultúry v pôvodných a v preložených textoch, ich tvary, význam a s nimi súvisiace chyby, významové posuny a ďalšie problémy, ktoré ovplyvňujú ich transfer do cieľového jazyka. Možnostiam odstránenia chýb alebo posunov v preklade zhrnutých v štvrtej kapitole sa venuje piata kapitola (s. 199–222). Týka sa kultúrnej kompetencie prekladateľa, jej závažnosti a nevyhnutnosti, ako aj mechanizmov, ktoré vedú k jej neustálemu zvyšovaniu. Autorka zdôrazňuje, že faktor kultúry patrí v preklade k rozhodujúcim a len jeho rešpektovanie umožňuje realizovať kvalitný preklad.

Text monografie je doplnený menným registrom, ktorý dáva čitateľovi možnosť rýchleho vyhľadávania a orientácie v texte. Bibliografia reflektuje významnú literatúru na danú tému; obsahuje viac ako 180 položiek, pričom 20 z nich odkazuje priamo na diela antických autorov. Zvlášť sa uvádzajú *Príklady citované zo Slovenského národného korpusu* (s. 242–243), s ktorými autorka pracovala.

Pri čítaní Koželovej monografie by translatológ mohol namietat voči pre neho „zbytočne dlhým“ teoretickým časťam, ktoré sa týkajú translatológie, klasický filológ zas voči „zbytočne dlhému“ prehľadu udalostí ohraničujúcich antickú civilizáciu (s. 20–25) či podrobnému vysvetľovaniu významu frazeologických jednotiek odkazujúcich na antickú kultúru. Vďaka týmto zdanlivým nedostatkom však v sebe monografia nesie potenciál zaujať odbornú verejnosť v širšom zmysle slova, teda nielen translatológov, ale i klasických filológov či odborníkov z príbuzných vedných odborov.

Množstvo konkrétnych príkladov, ktorými monografia disponuje, svedčí o precíznej bádateľskej práci A. Koželovej. Kniha sa vyznačuje presnou terminológiou a kultivovaným jazykom, prináša nové podnety, rozširuje súčasné poznatky a v danej oblasti bádania ju možno označiť za priekopníčku. Je nesporne hodnotným príspevkom k problematike transferu antických reálií v preklade a môže sa stať jedným z významných prostriedkov k zvyšovaniu úrovne kultúrnej kompetencie prekladateľov i úrovne novovznikajúcich prekladov.

doc. Mgr. Erika Brodňanská, PhD. / erika.brodnanska@unipo.sk

Institute of Romance Studies
University of Prešov, Faculty of Arts
Ul. 17. novembra 1, 080 01 Prešov, Slovak Republic